

ANTONIO di VITTORIO, *Il Commercio Tra Levante Ottomano e Napoli Nel Secolo XVIII* (18. yüzyılda Osmanlı Devleti ile Napoli arasındaki ticaret), Napoli 1979, 158 Sayfa. Fıatı 6000 lıret.

Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkiler tarihin en eski devirlerinden beri canlı bir şekilde devam etmiştir. Çağdaş uygarlığın gelişme yeri olan bu denizin etrafında bulunan topraklarda çağlar boyunca değişik insan toplulukları bir çok devletler kurmuş, hanedanlar değiştirmiş, yeni dinler kabul etmiş ve akla gelebilecek her türlü değişikliği geçirmekle beraber temelinde yatmakta olan havayı hiç bir zaman değiştirmemiştir. Günümüz tarihçileri arasında çok ileri gitmiş bulunan İlk Çağ Tarihi araştırmalarında sonra Orta Çağ tarihi araştırmalarında Akdeniz uygarlığı araştırmalarının ayrı bir yeri bulunmaktadır. 16. yüzyıldan itibaren burada görülen büyük değişiklik dünya ticaretinin Okyanus kıyılarına kaydığı kanısını uyandırmakla beraber çeşitli kentlerin arşivlerinde bulunan belgeler çağımızda büyük bir hızla ortaya çıkmakta ve inceleme konusu olmaktadır. Bu arada 18. yüzyıl tarihinin henüz tam anlamıyla incelenmediğinin bir gerçek olduğunu da tekrar etmeliyiz.

Napoli arşivinin Türk tarihi açısından önemi genellikle Fatih dönemindeki Haçlı seferlerine katılan Aragon kralları kalıntılarının olduğu daha önceki bazı araştırmalarda ileri sürülmüştü. Genellikle İspanya egemenliği altında uzun yıllar kalan bu kentin Osmanlılarla ilişkisi siyasal bir havaya bürünmemiştir. Fakat her iki taraf için ilişkilerde kullanılacak malzemenin bulunması, ortaya şimdi tanıtılmaya çalışacağımız kitabın yazılmasına yol açmıştır. İki kısım ve altı ana başlık altında kaleme alınan bu kitap, detaylı olmamakla beraber Türk arşiv kayıtlarının da işaret edilmesiyle yazılmıştır. Ancak yeterli olmadığı kaydedeceğimiz kısa kitabiyat bilgileriyle bellidir. Bununla beraber bir çığır açması bakımından kutlamak gerekir. Her ne kadar batı dillerinde bu dönem Osmanlı Tarihi için kitaplar yazılmış ise de, ana kaynakların yayının azlığı zaten zor olan malzeme bulma işlemi yüzünden, bir çok araştırmanın gecikmesinden başka bir şeye yaramıyacaktır. Bu arada iki devletin araştırmacıları değil fakat bir Romanyalı tarihçinin elli sene önce bu konuyu işlemesi tuhaf bir durum yaratmıştır¹. Bununla beraber sonraki güzel araştırmalar bu durumu unutturmıştır.

Napoli Krallığı ile Osmanlı Devleti arasındaki 1740 tarihli ticaret antlaşmasının her iki taraf içinde önemi bulunmaktadır. İç ve dış bir yığın sorunlarla karşı karşıya bulunan Osmanlıların Belgrad andlaşmasından sonra meydana gelen yeni Avrupa politikasında kendilerine yeni bir yer ararken Napoli Krallığı gibi, kendisi de sorunlarla dolu bir devletle ilişkide bulunması, Akdeniz dünyasının bu

¹ A. Otetea, "L'etablissement de la légation napolitaine à Constantinople (1740)", *Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine*, 1929/XV. Bu makalenin geniş bir özeti: Nahit Sırrı (Örik), "İstanbul'da Siçilyeteyn Elçileri", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, yeni seri I/3 (1930) s. 67-72.

gelişmelere nasıl ayak uydurduğunu da göstermektedir. 7 Nisan 1740 = 10 Muharrem 1153 tarihli bu antlaşmanın metni sağlam belgelerle sonraki araştırmacıların yararına sunulmuştur. İki devlet arasında imzalanan bu andlaşmanın yürürlük durumu bu kitapta incelenmiştir (s. 50 vd.). Gümrük Emni ile bu antlaşma metnini hazırlayan Finocchietti arasında akd edilen tarife İstanbul ve İzmir'de % 3 gümrük vergisi ödenerek uygulanacaktı. Bazı sorunların çözümü için 1741 yılı Eylül ayında İstanbul'a gelen yeni bir temsilci gönderilip çözümlendi. Bu tarihte İstanbul'dan bir elçi Napoli'ye yollandı. Elimizdeki kitapta buna dair bir kayıt bulunmamaktadır. Halbuki 50. sayfadaki resim "Napoli'deki türk elçileri"dir. Hakkında herhangi bir inceleme yapılmayan bu konu üzerinde daha önce durulmuştu². Hacı Hüseyin Efendi olduğu saptanan bu elçinin faaliyeti üzerinde kaynaklarımızda bulunan kayıtlar yeterince Prof. Eyice tarafından incelenmiştir. Bununla beraber aradaki diplomatik görüşmelerin gerçek bir canlı ilişkiye yol açıp açmadığı da kitapta inceleme konusudur. Zira hem Osmanlıları hem diğer Avrupa ülkelerini etkisi altına almış bulunan 18. yüzyıldaki çatışmalar her yönden olumsuz yankılar yaratmıştı. Bununla beraber başta İstanbul temsilciliği olmak üzere, Ege adaları ile önemli sahil kentlerinde konsolosluklar kuran Napoli'nin doğu (levant) ticaretinde oynadığı role belirli bir dönem için de olsa katkıda bulunduğu görülüyor. Araştırmacının dikkatinden kaçan bir türkçe yayında da iki devlet arasındaki gümrük işlemlerinin düzeni hakkında bilgi verilmektedir³. Tamamen Napoli Arşivi'ndeki kayıtlara bağlı kalan araştırmacı koyduğu tablolarla ticaret hacmi üzerinde istatistik bilgileri de vermektedir. Kısa bölümlerde de Türk tecimi için sonraki araştırmalara ışık tutacak bölümler bulunmaktadır: s. 99'da deniz yolculuğu, s. 110'da da kara tarafından hangi yollardan yararlandığı incelenmiş ve ilgili haritaları da konmuştur. Çok detaylı görülmemekle beraber yararlanılabilir. Türkiye'deki Napoli konsoloslarının bulunduğu yerlerin nereleri olduğu da dikkatten uzak tutulmamıştır. Böylece İstanbul, İzmir, Selânik dışında da tecim yerlerinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat Türk arşivlerinden ortaya çıkacak belgelerle güçlendirilmesi daha sonraki bir çabayı gerektirmektedir. En son kısım, Ragusa (Türk kaynaklarına göre Dubrovnik)'nın bu yüzyılda oynadığı role ayrılmıştır. Osmanlıların ilk dönemlerinden itibaren Avrupa ile ilişkilerde faal bir rol oynayan bu şehir - devletin, yaşamının son yıllarında bile nasıl canlılığını koruduğunu inceleyen müellifi bu yararlı çalışmasından dolayı kutlarız⁴.

Dr. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

² E. Eyice, "Bir Türk elçisinin portresi", *Belleten* XLI/163 (1977) s. 555-563.

³ Ş. Turan, "Osmanlı İmparatorluğu ile İki Sicilya Krallığı arasındaki ticaretle ilgili gümrük tarife defterleri", *Belgeler* IV/7-8 (1967) basım 1969 s. 79-167. 1801 ve 1852 tarihli Gümrük Tarife Defterleri olmakla beraber 1740 tarihli andlaşmaya da atıflar yapılmıştır (s. 82 vd.).

⁴ Dubrovnik'in yapısı ve yüzyıllar boyunca Doğu ve Batı âlemleri arasındaki rolü hakkında yapılmış bir araştırma: F. W. Carter, *Dubrovnik (Ragusa). A classic city-state*, London - New York, 1972.